

Александра Ч. Томић¹
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет

КОРЕЛАЦИЈСКО ТУМАЧЕЊЕ ПОЕЗИЈЕ У НАСТАВИ СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА НА ПРИМЕРУ ПЕСМЕ *СВЕТИ САВА ВОЈИСЛАВА ИЛИЋА*

У раду ћемо приказати на који начин корелацијско-интеграцијски систем може да функционише у настави српског као страног језика. У уводном делу рада истичемо теоријску мисао о значају примене корелацијско-интеграцијског система у настави. Након тога, свеобухватном анализом песме Свети Сава Војислава Илића и тематизовањем светосавља, приказаћемо на који начин српска књижевност, историја, религија, традиција, култура, сликарство, музика и географија могу бити у функцији учења српског језика као страног. Наставни материјали које користимо у раду примењиви су на лекторским вежбама српског језика у раду са страним студентима србистике.

Кључне речи: српски као страни језик, српска књижевност, поезија, методика, корелација, светосавље, Свети Сава, Војислав Илић..

1. Увод

У савременој настави српског језика и књижевности изузетно је важно успоставити и примењивати корелацијско-интеграцијски систем. Управо корелацијским повезивањем више различитих наставних предмета и области чинимо да стечена знања постану функционална, свеобухватна и примењива. Савремено доба подразумева да студенти самостално повезују више различитих области и да на тај начин граде целине на којима почива трајност знања. Поред тога, развија се аналитичност, систематичност и способност самосталног проматрања и закључивања. Студенти бивају оспособљени да разумеју, тумаче и повезују догађаје, појаве и феномене синхронички и дијахронички.

¹ sandra-tomic@hotmail.com

Говорећи о корелацијско-интеграцијском систему у настави српског језика и књижевности Павле Илић истиче: „Корелацијско-интеграцијски систем подразумева корелацију и интеграцију сродних наставних садржаја у изучавању градива. Сродност међу тим садржајима може бити различитих нивоа: то могу бити наставна подручја истога предмета (књижевност, језик и култура изражавања); наставна подручја овога предмета и ликовна, музичка, сценска и филмска уметност; наставна подручја овога предмета и сродни друштвени предмети” (Илић, 1998: 99). Такође, Илић истиче и циљ примене корелацијско-интеграцијског система у настави: „Циљ корелацијско-интеграцијског изучавања градива јесте сагледавање појава које се изучавају из перспективе различитих наставних подручја, предмета и васпитно-образовних области” (Илић, 1998: 99).

Зона Мркаљ сматра да се управо применом корелације у настави граде хармоничне целине односно сагласја функционалног знања: „Како се корелација дефинише као међусобни однос, узајамна зависност, повезаност у хармоничну целину и сл. може се закључити да је најважнија особина корелативности – структуралност. Структура се препознаје као унутрашње начело које гради неки облик. Она представља невидљиву материју која својим смислом држи на окупу целину, то јест склоп неке појаве. Тиме се осећај појединца (читаоца) за јединство целовите форме проширује. Јединствено се не доживљава само књижевноуметничко дело, већ се оно спознаје као целина у пропорционалном односу с другим ‘делима’ које читалац има у свести, сазнању и искуству. На тај начин се гради индивидуална перцептивна композиција која почива на хармонији универзалног: у том ‘сагласју’ сваки део, сегмент, елемент нечега стоји у односу према неком другом, једнако значајном елементу” (Мркаљ, 2010: 49).

И на самом крају потребно је нагласити да је неопходно да имамо наставника који је способен да примени корелацијско-интеграцијски систем у свом раду. Тачније, неопходно је да наставник поред знања струке поседује и широку општу културу. Односно, неопходно је да имамо наставника који је у непрестаном процесу учења и усавршавања. Анализирајући одлике креативног наставника Симеон Маринковић закључује: „Креативан наставник је пре свега у позицији организатора, човека који мотивише, моделира, помаже, истражује, иницира, подстиче, прати, усмерава и стално трага за новим видовима организације, налазећи и сам задовољство у својој кротивности и креативности својих ученика” (Маринковић, 1994: 19). Такође, Маринковић сматра да „наставник треба да има општи концепт циља који треба да оствари, свест и важност о величини свог задатка, да има поверења у своје ја и да стално трага за новим тј. да учи” (Маринковић, 1994: 19).

Све наведено односи се и на лекторе српског језика на страним универзитетима који имају велику одговорност јер у великој мери самостално

креирају план и програм лекторских вежби, те самостално креирају и корелацијске односе у настави. Весна Крајишник у раду „Нека питања из методике наставе српског као страног језика”, између осталог, закључује: „Методички приступ настави страног језика, па тако и настави српског као страног језика, подразумејева комплексну врсту одговорности и организације од стране предавача. Прије свега, улога предавача је да изабере и интерпретира одговарајући језички садржај у складу са програмом и у оквиру предвиђеног времена, на начин који је разумљив свим студентима и који је довољно инспиративан да изазове језичку реакцију од стране студената, а као коначни циљ – овладавање студената језичким вјештинама одговарајућег нивоа” (Крајишник, 2016: 25).

Принцип корелације је важно успоставити на страним универзитетима у настави српског језика како би студенти поред учења језика стицали и знања из књижевности, историје, географије, културе, религије, музике, ликовне уметности, филма и многих других области народа чији језик изучавају. Сматрамо да је неопходно да се на лекторским вежбама кроз усвајање српског као страног језика бавимо и осталим областима културе како би студенти постепено упознавали идентитетску суштину српског народа. Принципи усвајања језика и опште културе одвијају се паралелно, ненаметљиво и функционално што ћемо показати на конкретним примерима. Приказаћемо на који начин можемо тематизовати поезију и светосавље у раду са страним студентима чије је знање српског језика на средњем или вишем нивоу. Такође, кроз тему светосавља приказаћемо на који начин је учење српског језика дубоко повезано са српском књижевношћу, историјом, религијом, сликарством, музичком културом, географијом односно идентитетом и културом српског народа уопште. Сви текстови које користимо и помињемо у раду доступни су у *Српској чиијанци*, која је намењена раду са страним студентима србистике, и у читанкама за више разреде основне школе у Републици Србији. Већина страних универзитета, на којима се изучава српски језик, у својом библиотекама има *Српску чиијанку*² и читанке за основну школу, те су лекторима доступни материјали које користимо. Читанке су се показале као веома функционалне и сврсисходне и у раду са страним студентима српског језика. Напомињемо и да све читанке за више разреде основне школе имају издвојене целине које тематизују светосавље, те су оне садржајне и адекватне за тему којом се бавимо.

² Мркаљ, З. (прир.) (2018). *Српска чиијанка*. Београд: Филолошки факултет, Међународни славистички центар.

2. Корелацијско тумачење песме *Свети Сава* Војислава Илића у настави српског као страног

Студенти србистике на страним универзитетима о светосављу уче већ на првој години студија. Међутим, сматрамо да лектор српског језика такође треба да посвети пажњу овој значајној теми на својим часовима. О светосављу, у оквиру лекторских вежби, треба говорити сваке године уочи Савиндана.³ На тај начин светосавска традиција биће жива и присутна и међу страним студентима србистике.

На средњем или вишем нивоу знања српског језика могуће је веома детаљно анализирати чувену песму *Свети Сава* Војислава Илића. Такође, посредством принципа корелације ову песму ћемо довести у вези са различитим садржајима чија је основа светосавље. Студенти се, непосредно пре анализе песме, сећају свих детаља из живота Растка Немањића односно Светог Саве. Уколико страни студенти не познају детаље у функционисању Аутономне монашке републике Света гора, лектор може да зада радни домаћи задатак да студенти погледају емисију *Трај: Приче са Свете горе*,⁴ да се информишу и да запишу кључне тачке у функционисању монаштва на Атосу. Сматрамо да је веома важно да студенти буду упућени јер се правила која се поштују на Атосу не мењају вековима, а веома су значајна за православне народе. Посебно је важан значај Светог Саве, Светог Симона и манастира Хиландар за српски народ.

Студенти, гледајући емисију, бивају припремљени за лекторске вежбе и следи читање које прати подвлачење непознатих речи које се тумаче. Тумаче се значења имена Растко, односно Растислав која означавају раст односно славу у српском језику. Поред тога име Растко доводи се у везу са симболиком храста која је у српском фолклору и традицији изузетно значајна.⁵ Тумачимо и име Сава које означава праведног односно преображеног.⁶

³ Лектор, у зависности од тога да ли 27. јануара на страним универзитетима траје настава или је почео испитни рок, организује план својих часова и ваннаставних активности.

⁴ Емисија *Трај: Приче са Свете горе*. Уредник емисије је Љубисав Алексић, аутор је Новица Савић. Продукција Радио-телевизије Србије 2017. године.

⁵ О симболици храста говорио је Веселин Чајкановић у *Речнику српских народних веровања о биљкама*. Сматрамо да је потребно упознати стране студенте са оваквим делима јер је српска књижевност испуњена симболима које морамо тумачити и у архетипском значењу како бисмо одређене традиционалне односно савремене симболе у потпуности разумели.

⁶ Ксенија Кончаревић поређећи заступљеност одређених имена у српској и руској средини истиче да: „неједнака употреба одређених канонских имена код Срба и Руса сведочи о разликама у прихваћености одређеног култа појединих светитеља: имена *Сава* и *Лазар* у Срба су веома популарна (од њих је изведен и низ народних облика, типа: Савадин, Савак, Савакан, Саве, Саветина, Савин, Савић, Савица, Савиша, Савко, Савота, Савомир, жен. Савна, Савука, Савче, Саја, Сајка, Савка, Савина, одн. Лаза, Лазо, Лазан, Лазика, Лазор, жен. Лазарија, Лазарка, Лазинка), чему је узрок култ националних светитеља са овим именима, док су у Руса

Након тога анализира се одлазак Растка Немањића на Свету гору. У песми је приказана драмска сцена првог сусрета Растка Немањића са настојником светогорског манастира, њихов дијалог у коме су детаљно описана осећања и жеље српског царевића. Анализира се физички и духовни портрет српског царевића. Стварност и атмосфера песме детаљно се анализирају, подвлачи се животни пут Растка Немањића са посебним акцентом на преломни тренутак одласка у светогорски манастир. Нарочито истичемо опредељење Растка Немањића да посвети „живот роду, отаџбини и слободи”. Приликом анализе мотива одрицања од царстава земаљског у корист царства небеског, могуће је успоставити паралелу са српским кнезом Лазаром, те лектор може да одабере неку од песама са сличним мотивом и приказаним опредељењем кнеза Лазара. Између осталих, предлажемо песму *Молишва кнеза Лазара над косовском шријезом* из драме *Бој на Косову* Љубомира Симовића у којој је на симболичан начин, кроз мотив соли, приказана идентитетска суштина српског народа у коју је такође инкорпориран и мотив светосавља, те се смисао обе песме може анализирати на заједничкој равни. Такође, на овај начин повезујемо различите историјске периоде у једну целину, истичемо сличности и разлике одређених историјских периода и догађаја, што може бити од велике користи страним студентима који учећи језик, анализирајући поезију заправо упознају историју, религију и традицију српског народа. Заправо, реч је о нераздвојним појмовима. Кроз овакву анализу успоставља се корелација српске књижевности, језика, историје и религије.

После заједничке анализе песме, студенти имају задатак да подвуку све глаголе и глаголске облике које препознају у песми (презент, перфекат, глаголски прилог прошли). Песма је испевана у презенту, па се детаљно анализира смисао презента у српском језику и у песничком језику такође. У песми има много придева и студенти имају задатак да подвуку све придеве и замене их синонимима или речима које би имале слична значења. Дакле, неопходно је да се користе друге речи, а да суштина песме остане идентична. Такође, песма није подељена на строфе већ је дата у целости, па студенти имају задатак да поделе песму на неколико целина и да сваку издвојену целину наслове. На овај начин додатно се вежба лексика и подстиче слобода изражавања. С обзиром на специфичност стиха, студенти обрађају пажњу на реченице које су део песме и писмено препричавају песму. Дакле, преобликујемо поезију у прозу, што је такође одлична вежба језичког изражавања за стране студенте.

Такође, можемо успоставити и корелацију са сликарством односно фрескосликарством и архитектуром средњег века. Након завршене анализе

та имена на периферији антропонимијског система” (Кончаревић 2016: 19). Важно је упутити стране студенте српског језика на овакве чињенице како би могли да успоставе аналогију између српског и свог матерњег језика.

песме *Свети Сава* Војислава Илића показујемо студентима неколико сликарских дела, односно фресака и манастира. Лектор може да одабере неколико приказа Светог Саве и да их покаже страним студентима србистике. Студенти пре свега описују приказане слике и покушавају самостално да одреде који периоди из живота светитеља су приказани на сликама. На тај начин вежба се лексика и развија интересовање код страних студената. Заједнички се долази до закључака који периоди из живота светитеља су приказани на сликама односно фрескама. Пре свега треба указати на слику Стевана Тодоровић *Поспиржење Светиој Саве* јер се приказани догађаји надовезују на стварност анализиране песме. Можемо упутити студенте на слике *Свети Сава мири завађену браћу* Паје Јовановића; *Свети Сава блајосиља Српцаг* Уроша Предића; *Сјаљивање моштију* Стевана Алексића. Поред тога анализирају се и три фреске односно три портрета Светога Саве у манастирима Милешева, Студеница и Пећка Патријаршија. Студенти ће након анализе бити заинтересовати да истраже и остале слике поменутих аутора и архитектуру српских средњовековних манастира. Могуће је задати студентима да напишу есеје о стваралашту неког од српских сликара.

Након тога лектор може да пусти музичко извођење песме *Свети Сава* како би страни студенти имали увид о музичком оживљавању српске поезије. Поред тога, на часу се слушају и тропар и кондак Светом Сави, којима се заправо повезују српска средњовековна музика и савремена извођења, те су страни студенти у прилици да уоче континуитет који постоји од српског средњег века до данашњих дана. Јелена Редли у раду „Употреба аутентичних песама у настави српског језика као страног” сматра да „наставни процес, у чијем се центру налазе аутентичне песме као средство усвајања језика, могао би се поделити у три фазе: 1) активности пре слушања песме, 2) активности током слушања песме, и 3) активности након слушања песме” (Редли 2012: 308). Говорећи о тропару и кондаку Светом Сави у првој фази неопходно је објаснити о каквим музичким формама је реч, када су настале и како се изводе. С обзиром на специфичност језика, у другој фази, студентима дајемо наставне листиће на којима је написан текст песама на црквенословенском и савременом српском језику, али са цртицама на којима треба да се напишу речи које недостају, на тај начин студенти вежбају лексику и бивају веома сконцентрисани, с обзиром да је реч о специфичном језику који се разликује од савременог. Ова вежба је погодна за стране студенте чији матерњи језик је такође словенски. У завршној фази проверавају се наставни листићи и износе утисци о музици, тексту, језику, атмосфери и слично. На овај начин могуће је приступити и слушању извођења песме *Свети Сава*, као и *Химне Светом Сави* итд. Тиме остварујемо корелацију са музичком културом и студенти стичу знања која су у дубокој вези са српском културом.

У овину анализу песме *Свети Сава* можемо детаљно анализирати географску карту Републике Србије и тражити да наши студенти издвоје све топониме који у свом називу имају име Сава и да сами закључе колико је фреквентно помињање имена Сава у топонимима односно називима села, извора, планинских врхова и сличних места у Републици Србији. На основу ове чињенице студенти ће такође проширити знања и успоставиће се корелација са дубоким познавањем географије и смисла именовања појмова.

Страни студенти српског језика, на лекторским вежбама, могу да преведу песму *Свети Сава* Војислава Илића на свој матерњи језик.

Сматрамо да је веома важно да настава добије и практичну димензију, уколико на страним универзитетима постоји техничка подршка. Наиме, сматрамо да би било добро да се страни студенти упознају са обичајима обележавања славе. С обзиром да се Савиндан у Србији обележава као школска слава и да постоји вишевековна традиција, сматрамо да лектор српског језика може да покаже студентима како се прави славски колач и славско жито и да се објасни вишевековна традиција прослављања и Савиндана и свих осталих слава, како би страни студенти, иако нису у Србији или на српском духовном простору, могли да схвате традицију и осете атмосферу заједништва коју карактеристиче прослава славе.⁷

Весна Ломпар у раду „Примери увођења језичке игре асоцијација у наставу српског језика као страног” истиче значај игре асоцијација које су у функцији учења српског као страног језика. Ломпар (2016: 113) сматра да „нека поља у асоцијацијама не морају бити строго везана за лексику и граматику српског језика; корелација између српског језика и других језика, као и веза знања о језику уопште са знањима из историје, уметности, географије, политике итд., један је од начина да се повећа функционално знање студената”. Наводимо пример игре асоцијација која је повезана са темом светосавља:

А	Б	В	Г
Србија	грађевина	учитељ	хришћанство
центар	здање	просветитељ	историја
град	манастир	светац	архитектура
престоница	црква	школска слава	традиција
Београд	храм	Свети Сава	светосавље
ХРАМ СВЕТОГ САВЕ			

Табела 1. Асоцијације у настави

⁷ Ауторка је у неколико својих радова истицала значај тумачења и обележавања славе у раду са страним студентима.

У току решавања игре асоцијација сваком појму посвећује се пажња и успоставља се дијалог са студентима, тиме се утврђује лексика и објашњавају евентуалне нејасаноће. Поред игре асоцијација и метод екскурзије се показао као веома ефикасан и неопходан у раду са страним студентима србистике, те би било добро да студенти приликом посете Србији, обавезно посете Храм Светог Саве и српске средњовековне манастире. Кроз овако реализовану пројектну наставу страни студенти ће на најбољи начин разумети традицију српског народа.

Након свеобухватне анализе песме *Свети Сава* Војислава Илића студенти добијају радне задатке. Наиме, у зависности од броја студената у групи, сваки студент добија једну песму у којој је такође присутан мотив светосавља односно лик Светог Саве. Студенти имају задатак да самостално анализирају песме, на исти начин на који је то урађено и на лекторским вежбама и да напишу есеје о својој анализи. Предлажемо неколико песама: *Савин моноло* Десанске Максимовић, *Свети Сава* Јована Јовановића Змаја, *Пушовања Светио* Саве Васка Попе, *Свети Сава на Аџосу* Љубомира Симовића и *Прича о Светиом Сави* Матије Бећковића. Поред поезије важно је упознати студенте и са тематиком светосавља и ликом Светог Саве у народној књижевности, као и у прози. Лектор има широку лепезу дела и може да одабере дела која су погодна за одређене нивое учења српског као страног језика. Предлажемо следећа дела: *Свети Сава и браћа која деле*, *Свети Сава и оцац и мајка с малим дјететом*, *Вога Светио* Саве, *Како је њосио вук*, *Зашто је јела зелена* итд. Заинтересовани студенти могу да читају и остала дела или одломке из дела која је написао Свети Сава: *Жиције Светио* Симеона, *Служба Светиом Симеону*, одломке из *Хиландарској*, *Карејској* и *Ситугеничкој њици*. На часу се може читати и анализирати и одломак из прозног дела *Свети Сава* Милоша Црњанског. Након анализе неколико дела у којима је присутна тематика светосавља и лик Светог Саве студенти ће уочити на који начин српски народни певачи и писци различитих епоха приказују и доживљавају светосавље. Кроз свеобухватну анализу књижевних дела и дела културе студенти ће схватити на који начин се српски народ односи према светосављу. Сматрамо да је неопходно плански приступити теми светосавља како би страни студенти схватили да је реч о идентитетској суштини српског народа односно да је реч о непрекинутом континуитету од средњег века до данашњих дана.

3. Закључак

У настави српског језика као страног неопходно је примењивати систем корелације односно повезивања различитих области у јединствену целину. Принципом корелације, који смо приказали кроз обраду песме *Свети*

Сава Војислава Илића, на лекторским вежбама српског као страног језика, можемо сагледати да је у оквиру свеобухватне анализе једне песме могуће повезати знања српског језика, књижевности, историје, религије, традиције, сликарства, музике и географије. Такође, корелацијским тумачењем књижевног дела подстичемо интерактивну и динамичну наставу. Управо корелација у настави српског као страног језика пружа страним студентима функционалност и дуготрајност знања и широку општу културу.

Литература

- Илић, П. (1998). *Српски језик и књижевности у настави у теорији и пракси*. Нови Сад: Змај.
- Кончаревић, К. (2016). Српска лексика кроз призму православне духовности, традиције и културе. У: З. Мркаљ (прир.), *Приручник за лекторе (наставна теорија и пракса)*. Београд: Међународни славистички центар, Филолошки факултет, 15–35.
- Крајишник, В. (2016). Нека питања из методике наставе српског као страног језика. У: В. Крајишник (ур.), *Српски као страни језик у теорији и пракси III*. Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 7–26.
- Ломпар, В. (2016). Примери увођења језичке игре асоцијација у наставу српског језика као страног. У: З. Мркаљ (прир.), *Приручник за лекторе (наставна теорија и пракса)*. Београд: Међународни славистички центар, Филолошки факултет, 110–115.
- Маринковић, С. (1994). *Методика креативне наставе српског језика и књижевности*. Београд: Креативни центар.
- Мркаљ, З. (2010). Појам корелације у методици наставе, *Методички видци*, 1, 47–55.
- Мркаљ, З. (прир.) (2018). *Српска чинџанка*. Београд: Филолошки факултет, Међународни славистички центар.
- Редли, Ј. (2011–2012). Употреба аутентичних песама у настави српског језика као страног. У: Д. Точанац, С. Гудурић (прир.), *Примењена лингвистика данас – између теорије и праксе*. Нови Сад: Филозофски факултет, 305–315.
- Чајкановић, В. (1985). *Речник српских народних веровања о биљкама*. Београд: СКЗ.

Aleksandra Tomić

**CORRELATION INTERPRETATION OF POETRY
IN THE TEACHING OF SERBIAN AS A FOREIGN LANGUAGE**

Summary

In this paper we have shown the way that correlation-integration system can function in the teaching of Serbian as a foreign language. In the introductory part of the paper, we have emphasized the theoretical thought about the importance of applying the correlation-integration system in teaching. After that, with a comprehensive analysis of the poem Saint Sava by Vojislav Ilić and by thematizing the sacredness, we have shown the way Serbian literature, history, religion, tradition, culture, painting, music and geography can be in a function of learning the Serbian language as a foreign language. The teaching materials used in this paper are applicable to proofreading exercises of the Serbian language in work with foreign students of Serbian.

Key words: Serbian as a foreign language, poetry, methodology, correlation, sacredness.